

САМОСТАВЛЕННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ІЗ РІЗНИМ РІВНЕМ ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНОЇ ЗДІЙСНЕННОСТІ

SELF-ATTITUDE OF POLICE OFFICERS WITH DIFFERENT LEVELS OF PERSONALITY'S – PROFESSIONAL FULFILLMENTITY

Презентовано огляд наукових джерел з проблеми самоставлення в працях вітчизняних і закордонних учених. Висвітлено найяскравіші дослідження самоставлення в контексті професійної діяльності. Аналіз змісту феномена самоставлення й основних його компонентів досить широко представлений у царині юридичної психології. Самоставлення науковцями визначається як системне й багаторівневе емоційно-оцінне утворення, що містить низку вимірів, котрі характеризуються різною модальністю та відрізняються як емоційною забарвленістю переживань, так і семантичним навантаженням змістових складників відповідного ставлення до себе.

Мета статті полягає в емпіричному дослідженні самоставлення в поліцейських з різним рівнем особистісно-професійної здійсненності (ОПЗ). Емпірична база дослідження налічувала 203 поліцейських. Результати отримані за методиками: «Опитувальник особистісної здійсненності» О. Штепи й «Опитувальник професійного самоздійснення» О. Кокуна дав змогу розподілити респондентів на відповідні групи. Процедура кластеризації за принципом k-середніх дала можливість сформувати три групи поліцейських із різним рівнем особистісно-професійної здійсненності. Перша група – 68 поліціантів із її низьким рівнем, друга група – 92 поліцейських із високим ОПЗ. Середній рівень ОПЗ виявлено в 43 працівників поліції, які до подальшого дослідження залучені не були.

Для досягнення поставленої мети нами була задіяна «Методика дослідження самоставлення» С. Пантільєєва. Установлено, що поліцейські з низьким рівнем особистісно-професійної здійсненності відзначаються наявністю внутрішніх конфліктів, котрі заважають їм об'єктивно надавати оцінку своєму особистісному «Я» та поведінковим проявам. Респонденти першої групи мають суттєві розбіжності в показниках упевненості в собі, здатності організувати своє життя й адекватно оцінити власні здібності. У поліцейських з високим рівнем особистісно-професійної здійсненності діагностовано істотно більш виражені показники впевненості в собі, самоуправління, самоцінності, самоповаги та орієнтації на соціальну значущий результат. Цим досліджуванним більш притаманними виявилися вміння відстоювати власну індивідуальність, доброзичливе ставлення до себе, злагожденість особистісних і професійних якостей, чітка комплементація бажань і цілей, безсумнівне прийняття свого «Я».

Ключові слова: особистість, поліцейські, професійна діяльність, особистісно-професійна здійсненність, самоставлення.

A review of scientific sources on the problem of self-attitude in the works of domestic and foreign scientists is presented. The brightest researches of self-attitude in the context of professional activity are covered. Analysis of the content of the phenomenon of self-attitude and its main components is widely represented in the field of juridical psychology. Self-attitude is defined by scientists as a systemic and multilevel emotional and evaluative formation, which contains a number of dimensions that are characterized by different modalities and differ in emotional color of experiences and semantic load of meaningful components of self-esteem.

The article is aimed to empirically study the self-attitude of police officers with different levels of personality's – professional fulfillmentity (PPF). The empirical base of the study numbered 203 police officers. The results obtained by the methods: "Questionnaire of Personality's Fulfillmentity" by O. Shtepa and "Questionnaire of professional self-fulfillment" by O. Kokun, allowed to divide the respondents into appropriate groups.

The procedure of clustering on the principle of k-means provided an opportunity to form three groups of police officers with different levels of personality's – professional fulfillmentity. The first group – 68 police officers with its low level, the second group – 92 police officers with high PPF. The average level of PPF was found in 43 police officers who were not involved in further research. To achieve this aim, we used "Methods of self-assessment" by S. Pantileev. It is established that police officers with a low level of personality's – professional fulfillmentity are characterized by the presence of internal conflicts, which prevent them from objectively assessing their personal "Self" and behavioral manifestations. Respondents of the first group have significant differences in self-confidence, ability to organize their lives and adequately assess their own abilities. Significantly more pronounced indicators of self-confidence, self-management, self-worth, self-esteem and focus on socially important results were diagnosed in police officers with a high level of personality's – professional fulfillmentity. These subjects were more inherent in the ability to defend their own individuality, self-esteem, coherence of personal and professional qualities, clear complementarity of desires and goals, undoubted acceptance of their "Self". **Key words:** personality, policemen, professional activity, personality's – professional fulfillmentity, self-attitude.

УДК 159.9
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2021.32.36>

Пономаренко Я.С.

к.психол.н.,
доцентка кафедри соціології
та психології факультету № 6
Харківський національний університет
внутрішніх справ

Постановка проблеми. Науці достеменно відомі численні докази того, що культивування дбайливого або уважного ставлення до себе й інших, яке ми концептуалізували як самоставлення, приносить значну користь здоров'ю та добробуту. Ми вважаємо, що для професій, котрі мають соціономічну спрямованість,

вельми актуально та вкрай необхідно налагодити вміння працівників адекватно сприймати себе, свої можливості, здібності й ресурси. Наші теоретичні прогнози, засновані на огляді наукових досліджень, дають змогу припустити, що адекватне самоставлення сприяє добробуту особистості, яка залучена до діяль-

ності з надмірними фізичними, емоційними та психологічними навантаженнями. Особливо гостро це питання стоїть у поліцейських, які відчують тягар відповідальності професії, звідси вони не завжди мають змогу потурбуватися про себе, що й зумовило актуальність проведеного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У сучасній психологічній науці активно концептуалізується та застосовується в різноманітних дослідженнях феномен «самоствалення». Звідси спостерігається кількість досліджень, що збільшується, направлена на вивчення самострийняття або усвідомленого «Я».

Плеяда сучасних вітчизняних науковців надає власне тлумачення феномена «самоствалення». Наприклад, О. Емішянс визначає самоствалення як цілісне та стійке ставлення до свого «Я», котре допомагає людині пристосуватися до мінливих умов і реалізувати задоволення її потреб, інтересів і прагнень [2, с. 49].

І. Вольгемут з'ясував, що самоствалення є усвідомленим ставленням людини до власних особистісних характеристик [1, с. 250]. Т. Ульянова та Г. Циганкова сходяться в думці, що самоствалення є однією з найбільш розроблених проблем у психології, котре функціонує як частина самосвідомості [6, с. 154].

І. Яворська-Ветрова розглядає самоствалення як сукупність уявлень і ставлень до себе як особистості, адже людина власноруч може контролювати й регулювати свою діяльність, здійснювати саморегуляцію та самоконтроль [7, с. 199].

Т. Матієнко встановила, що самоствалення в контексті професійної діяльності відіграє важливу роль у процесі реалізації життєвого плану, самовизначення та побудові образу власного майбутнього [3, с. 218].

Л. Онуфрієва резюмує, що дослідження особистості, професійна діяльність якої має соціономічний профіль, є вельми актуальною науковою проблемою, адже вирішальним показником її професійного розвитку є розвиток Я-концепції, котра є основоположною в процесі формування самоствалення та самосвідомості [4, с. 143]. Доцільність детального наукового аналізу означеної проблеми підтверджують емпіричні результати, отримані науковицею, котра виявила, що рівень самоствалення фахівців соціономічного профілю за показниками самопррийняття, самоуправління, відкритості й самовпевненості не перевищує середнього рівня [4, с. 390].

Когорта закордонних учених сходиться в думці, що самоствалення визначає особливості формування семантичної сфери особистості. Л. Golovey зі співавторами вважають, що самоствалення є винятковим стандартом психологічної зрілості в контексті самороз-

витку. Автори зазначають, що критеріями психологічної зрілості є відповідальність, рефлексивність, самопррийняття, самоповага, самоставлення та цілісність особистості [8].

Ми вважаємо, що самоствалення є найбільш слухним параметром для вимірювання, опису та прогнозування розвитку особистості в контексті її професійної діяльності.

Так, R. Ryan та С. Rigby наголошують, що чим успішніше здійснюється процес оцінки себе, то тим вище людина здатна сприймати свою поведінку як цілеспрямовану, незалежну, щирі й унікальну. Тобто, на думку дослідників, самоствалення заохочує людину поглянути на себе інакше та змінити думку стосовно себе, що спонукає до позитивних змін [12].

Низка закордонних досліджень припускає, що позитивні зміни в процесі самоствалення відіграють вирішальну роль у психологічних ефектах уважного та дбайливого ставлення до себе [10; 11]. Наприклад, В. Ostafin із колегами вважають, що співчуття до себе і дбайливе ставлення є найбільш дієвими методами для розвитку стану щастя, ніж висока самооцінка [9]. Дослідження поліцейських, проведене у Великобританії, доводить, що залученість працівників поліції до аналізу власної особистості й поведінки сприяє покращенню продуктивності та психологічного добробуту [14]. Наукові напрацювання С. Mafini дали змогу класифікувати основні джерела стресу в поліцейській діяльності, які перешкоджають процесу самоствалення, за двома категоріями: по-перше, які пов'язані зі «змістом роботи» (наприклад, графік роботи, загроза фізичному та психологічному здоров'ю); по-друге, котрі пов'язані з «контекстом роботи» (пррийняття рішень, особливості комунікації, клімат у колективі та взаємини з колегами) [15].

На думку R. Trinkner і співавторів, самолегітимність та ідентичність поліцейських мають важливий вплив на здатність офіцерів поліції доброякісно виконувати свою роботу не всупереч суспільним і нормативним нормам і це, відповідно, позитивно відображується на їхньому самопочутті. Крім того, учені підкреслюють, що позитивне самоствалення в контексті професійної діяльності виконує низку суттєвих психологічних функцій для поліцейського, а саме: сприяє підвищенню власної гідності, самоповаги, розумінню людей і ситуацій, задоволеності роботою та зростанню добробуту [13].

Постановка завдання. Мета статті полягає в емпіричному дослідженні самоствалення в поліцейських із різним рівнем особистісно-професійної здійсненності (ОПЗ).

Завдання дослідження: 1. Здійснити огляд психологічної літератури з проблеми вивчення самоствалення особистості. 2. Визначити психологічний зміст самоствалення поліцей-

ських із різним рівнем особистісно-професійної здійсненності в контексті уявлень про сенс «Я».

Виклад основного матеріалу дослідження. Емпірична база дослідження налічувала 203 поліцейських. Результати, отримані за методиками «Опитувальник особистісної здійсненності» О. Штепи й «Опитувальник професійного самоздійснення» О. Кокуна, дали змогу розподілити респондентів на відповідні групи. Процедура кластеризації за принципом k-середніх дала можливість сформулювати три групи поліцейських із різним рівнем ОПЗ. Перша група – 68 поліціантів із низьким рівнем, друга група – 92 поліцейських високого рівня. Середній рівень показника отримали 43 працівники поліції, які були вилучені з подальшого дослідження. Ми пропонуємо визначити особистісно-професійну здійсненність як безперервний простір особистісної реалізованості суб'єкта в житті й самореалізації в професійній діяльності, які в цілісності розкривають унікальний напрям життєздійснення особистості. Низький рівень є ознакою дефіцитарності зв'язку між особистісною здійсненністю та професійною самореалізацією, що стає перешкодою для успішного виконання службових завдань і чинником інгібіції повноцінного використання особистісних ресурсів. Високий рівень респондовано в гармонійному зв'язку особистісного та професійного складників здійсненності в єдину індивідуально своєрідну траєкторію розвитку, що збагачує ресурсну базу особистості й забезпечує взірцеве виконання професійної діяльності.

Для досягнення поставленої мети нами задіяно «Методику дослідження самоствавлення», автором і розробником якої є С. Пантілев. Опитувальник спрямований на поглиблене вивчення самосвідомості в контексті її когнітивного, динамічного та інтегрального складників. Методика налічує 110 запитань, які розподілені за 9 шкалами: від-

вертність; самовпевненість; самоуправління; відображене ставлення (Дзеркальне «Я»); самоцінність, самосприйняття; самоприв'язаність; внутрішня конфліктність; самозвинувачення [5].

У групах поліцейських із різним рівнем ОПЗ виявлені особливості самоствавлення, результати вивчення якого надані в таблицях 1 і 2.

У поліцейських із високим рівнем особистісно-професійної здійсненності порівняно з досліджуваними поліцейськими з низьким її рівнем спостерігаються вірогідно значущі показники за шкалами «Самовпевненість», «Самоуправління» та «Самоцінність» ($p \leq 0,05$). Це свідчить про те, що ці досліджувані самостійні, вольові, цілеспрямовані й надійні особистості, котрі цінують себе та знають, чого прагнуть від життя. Тобто поліцейські з високим рівнем ОПЗ мають внутрішній стрижень і чіткі уявлення стосовно власного «Я», вони здатні інтегрувати й організувати себе і свою життєдіяльність. Варто зазначити, що ця група вважає, що їхня доля залежить від них самих, тому вони мають серйозне ставлення до планування своїх подальших кроків і приймають відповідальність за прийняті рішення, що є важливою для поліцейської діяльності психологічною якістю. Поліцейські з високим рівнем ОПЗ адекватно оцінюють свої якості та здібності, що демонструє їхню впевненість щодо своєї унікальності, любові до себе, дбайливого ставлення до свого «Я» та домагання цінного ставлення до своєї особистості з боку інших. Отримані результати дають змогу вважати, що поліціанти з низьким рівнем ОПЗ виявляють більшу зацікавленість у власному «Я», поважають і шанують себе, відчують цінність власної особистості та справи, якою займаються.

Однак вірогідно більший показник за шкалою «Внутрішня конфліктність», установлений у групі поліцейських із низьким рівнем ОПЗ ($p \leq 0,05$), указує на те, що ця група відчуває сумніви щодо своєї цінності як особистості

Таблиця 1

Показники самоствавлення поліцейських із різним рівнем особистісно-професійної здійсненності в контексті уявлень про сенс «Я» (M ± m)

Шкали	Поліцейські з низьким рівнем особистісно-професійної здійсненності	Поліцейські з високим рівнем особистісно-професійної здійсненності	t	P
Відвертість	5,33 ± 0,83	5,42 ± 0,85	0,08	-
Самовпевненість	4,28 ± 0,86	6,71 ± 0,85	2,01	0,05
Самоуправління	3,68 ± 0,82	5,99 ± 0,81	2,00	0,05
Відображене ставлення	5,00 ± 0,82	5,01 ± 0,83	0,01	-
Самоцінність	4,55 ± 0,83	6,93 ± 0,84	2,02	0,05
Самосприйняття	5,43 ± 0,84	5,33 ± 0,85	0,08	-
Самоприв'язаність	4,63 ± 0,83	4,55 ± 0,85	0,07	-
Внутрішня конфліктність	7,36 ± 0,83	5,04 ± 0,81	2,00	0,05
Самозвинувачення	5,67 ± 0,85	5,39 ± 0,84	0,23	-

й професіонала, що відбиває більшу схильність до тривожних думок та окремих проявів депресивності. Тобто в поліціантів першої групи процес самопізнання характеризується певною негативною емоційною забарвленістю, що призводить до зниження самооцінки, культивує сумніви щодо власної компетентності та призводить до внутрішніх конфліктів.

За шкалами «Відвертість» ($t = 0,08$), «Відображене ставлення» ($t = 0,01$), «Самоприйняття» ($t=0,08$), «Самоприв'язаність» ($t=0,07$) та «Самозвинувачення» ($t = 0,23$) вірогідні відмінності між досліджуваними групами не виявлені. Отже, поліцейські незалежно від рівня особистісно-професійної здійсненності відповідно до нормативних показників (від 3 до 7 стенів) демонструють адекватні форми самовираження та поведінки. Досліджувані обох груп упевнені, що вони заслуговують поваги з боку інших людей через свої дії та вчинки. Вони усвідомлюють свої слабкі й сильні риси особистості, що дає їм змогу не залишати поза увагою свої недоліки, допущені в діяльності, і приймати відповідальність за них.

С. Пантїлеев факторизував і доповнив структуру самоставлення через аналіз трьох незалежних факторів: «самоповага», «аутосимпатія» та «внутрішня нестійкість». Результати вивчення цих факторів у досліджуваних групах надані в таблиці 2.

Виявлено, що за фактором «Самоповага» спостерігаються значущі відмінності в досліджуваних групах ($p \leq 0,001$). Вірогідно більший показник за означеним фактором, установлений у групі поліцейських із високим рівнем особистісно-професійної здійсненності, свідчить про достатній рівень соціально-морального розвитку цих досліджуваних, що демонструється в цілеспрямованій поведінці, доброчесності, успішності й бажанні до соціального схвалення. Отже, рівень особистісно-професійної здійсненності сприяє укріпленню самоповаги поліцейських і цінності власного «Я».

Викликають занепокоєння та насторогу значущі відмінності в досліджуваних групах поліціантів за фактором «Внутрішня нестійкість» ($p \leq 0,05$). Показник у поліцейських із низьким рівнем ОПЗ є вище нормативного значення, що вказує на тенденції до негативного само-

ставлення, несхвалення своїх вчинків і відсутність розуміння особистісної значущості, що викликає в них часте відчуття нестабільності й нездатності протистояти труднощам.

За фактором «Аутосимпатія» ($t = 1,85$) вірогідні відмінності між досліджуваними групами не виявлені, що відбиває подібність функціонування емоційного контексту ставлення до свого «Я» в поліціантів із різним рівнем особистісно-професійної здійсненності.

Висновки з проведеного дослідження. Результати здійсненого емпіричного дослідження дали змогу поглибити наявні знання щодо проблеми самоставлення поліцейських і зробити низку суттєвих висновків. Досліджувані поліцейські першої групи, які мають низький рівень особистісно-професійної здійсненності, відзначаються наявністю внутрішніх конфліктів, котрі заважають їм об'єктивно надавати оцінку своєму особистісному «Я» та поведінковим проявам. Установлені особливості респондентів першої групи поліцейських свідчать про суттєво меншу впевненість у собі, менш досконалу здатність організувати своє життя й адекватно оцінити власні здібності, що дає можливість констатувати відсутність виразного ставлення до себе як особистості та як професіонала відповідно. У поліцейських другої групи, які мають високий рівень особистісно-професійної здійсненності діагностовано нормативний рівень упевненості в собі, самоуправління й самоцінності. Отже, це дає нам змогу відмітити гармонійне поєднання вміння відстоювати власну індивідуальність незалежно від обставин, доброзичливе ставлення до себе, злагоженість особистісних і професійних якостей, чітку комплементацію своїх бажань і цілей, безсумнівне прийняття свого «Я» разом зі всіма своїми сильними та слабкими особливостями. Отримані в групі поліцейських з високим рівнем особистісно-професійної здійсненності показники самоставлення підтвердили наші припущення стосовно важливості континуума особистісної та професійної реалізованості людини, особливо в професіях, які є соціально значущими та вимагають цілковитої самовіддачі й ресурсних особистісних витрат.

Таблиця 2

Специфіка факторів самоставлення поліцейських із різним рівнем особистісно-професійної здійсненності ($M \pm m$)

Шкали	Поліцейські з низьким рівнем особистісно-професійної здійсненності	Поліцейські з високим рівнем особистісно-професійної здійсненності	t	P
Самоповага	18,29 ± 0,84	23,13 ± 0,83	4,10	0,001
Аутосимпатія	14,61 ± 0,83	16,81 ± 0,85	1,85	-
Внутрішня нестійкість	13,03 ± 0,84	10,43 ± 0,82	2,21	0,05

Феномен самоставлення працівників поліції як типових представників соціономічних професій вимагає подальших наукових розвідок, результати яких дадуть змогу поглибити розуміння проблеми реалізованості поліцейського як особистості та як фахівця, що є суттєвим чинником впливу на ефективність виконуваної ними роботи й задоволеність життям у цілому.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вольгемут І.А. Зв'язок самоставлення з потребою в досягненнях. *Актуальні проблеми психології. Психологія обдарованості*. 2020. № 6 (17). С. 250–257.
2. Емішянц О.Б. Особливості самоставлення особистості. *Scientific Journal Virtus*. 2019. № 34. С. 49–53.
3. Матієнко Т.В. Професійне самоставлення особистості: гендерний аспект дослідження. *Man and environment, trends and prospects: abstracts of III International Scientific and Practical Conference*. (Tokyo, Japan, February 10–11, 2020). Токуо, 2020. С. 213–219.
4. Онуфрієва Л.А. Соціально-психологічні засади розвитку професіоналізму майбутніх фахівців соціономічних професій : дис. ... докт. психол. наук : 19.00.05. Северодонецьк, 2020. 502 с.
5. Пантїлеев С.Р. Методика исследования самоотношения. Москва : «СМЫСЛ», 1993. 32 с.
6. Улянова Т., Циганкова Г. Зв'язок конфліктності та самоставлення. *Сучасна психологія: проблеми та перспективи*. 2021. № 2. С. 151–156.
7. Яворська-Ветрова І.В. Теоретичний аналіз проблеми самоставлення: ціннісний аспект. *Актуальні проблеми психології*. 2017. Т. 13. № 6. С. 198–206.
8. Golovey L.A., Manukyan V.R., Strizhitskaya O.Y. Formation of personality psychological maturity and adulthood crises. *Psychology in Russia: State of the Art*. 2015. № 8. P. 99–112.
9. Ostafin B.D., Robinson M.D., Meier B.P. Handbook of Mindfulness and Self-Regulation. New York, NY : Springer, 2015. 308 p.
10. Xu W., Oei T.P., Liu X., Wang X., Ding C. The moderating and mediating roles of self-acceptance and tolerance to others in the relationship between mindfulness and subjective well-being. *Journal of Health Psychology*. 2016. № 21. P. 1446–1456.
11. Yang X., Mak W.W.S. The differential moderating roles of self-compassion and mindfulness in self-stigma and well-being among people living with mental illness or HIV. *Mindfulness*. 2016. № 8. P. 595–602.
12. Ryan R.M., Rigby C.S. Did the Buddha Have a self? Handbook of Mindfulness: Theory, Research, and Practice. New York, NY : Guilford Press, 2015. 245 p.
13. Trinkner R., Kerrison E.M., Goff P.A. The force of fear: police stereotype threat, self-legitimacy, and support for excessive force. *Law and Human behavior*. 2019. № 43 (5). P. 421–435.
14. The Police Foundation. Police workforce wellbeing and organizational development. London: The Police Foundation, 2019. 34 p.
15. Mafini C. The Contribution Of Organisational Climate To Employee Well-Being. *Journal of Applied business research (JABR)*. 2016. № 32 (4). P. 1157–1168.